

ВІЙСЬКОВИЙ, ІНЖЕНЕР, РОЗВІДНИК: ВІХИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛКОВНИКА НАПОЛЕОНІВСЬКИХ ЧАСІВ ВІНСЕНА ІВА БУТЕНА

Дослідження зосереджене на аналізі основних віх життя та діяльності полковника Вінсена Іва Бутена – військового інженера, учасника майже всіх військових кампаній наполеонівської епохи. Розглянуто соціально-політичні та дипломатичні передумови і передісторію секретної місії Бутена на території Алжиру. Проаналізовано перебіг та події подорожі, а також обставини створення ним докладного рапорту «Загальна розвідка міста, фортив та батареї Алжиру». Доведено, що широкомасштабна французька експедиція в Алжир 1830 р. була спадком політичних амбіцій наполеонівської епохи. При плануванні кампанії в Алжир рапорт Вінсена Іва Бутена став головним джерелом відомостей щодо реконструкції французьких військ під час вторгнення.

Ключові слова: наполеонівська епоха, військова експедиція, інженерні війська, план Алжиру, колоніальні експансія.

Актуальність проблеми. Епоха наполеонівських воєн стала важливим етапом в історичному розвитку багатьох європейських держав. Вона сприяла становленню національних ідентичностей, росту самосвідомості народів – учасників подій. Пам'ять про наполеонівські війни неодноразово актуалізувалась в ключові історичні моменти. Її використовували як для консолідації націй та піднесення патріотичного духу, так й для виправдання політики правлячих еліт. Проект «єдиної Європи» Наполеона так чи інакше пов'язаний з ідеєю створення єдиного європейського простору, з політичною, правовою та економічною інтеграцією європейських держав (*Прусская, 2017: 96*).

Незважаючи на стабільно високий інтерес суспільства та істориків до періоду наполеонівських воєн, до сьогодні є чимало видатних військових, біографії та життєвий шлях яких маловідомі або невідомі зовсім. Наша стаття покликана вперше у вітчизняній історіографічній традиції розглянути діяльність полковника Вінсена Іва Бутена. На основі широкого спектру джерел проаналізований та узагальнений його бойовий шлях, роль та місце у французькій армії наполеонівської епохи.

Присяжнюк Олексій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, м. Одеса

© Присяжнюк О.М., 2021

Метою статті є висвітлення основних віх діяльності та створення просопографічного портрету військового, інженера та розвідника, полковника наполеонівських часів Вінсена Іва Бутена.

Виклад основного матеріалу. Постать полковника Вінсена Ів Бутена (1772 – 1815) – учасника майже всіх військових кампаній наполеонівської епохи, талановитого інженера та секретного агента, залишилась майже невідомою історикам. На жаль, жодного його портрета не збереглося. На батьківщині в м. Нанті та с. Лору-Боттеро є вулиці імені Бутена. В Анжері в Музеї інженерних військ виставлені його еполети, хрест та кокарда, а шабля полковника Бутена зберігається в Музеї Армії у Парижі (*Vernet, 1996: 18*).

Вінсен Ів Бутен був бретонцем, він народився в селі Лору-Боттеро 1 січня 1772 року. Його батько був ковалем села, а мати Перрін Гільє – простою селянкою. У нього було 4 брати: двоє працювали у кузні, один став пекарем, а останній матросом. Також була одна сестра.

Вінсен був допитливим та хотів вчитися, тому вчитель сільської школі направив його до коледжу Нанта, де він став учнем Жозефа Фуше, професора математики та філософії, майбутнього міністра поліції та герцога Отранто. Його однокласниками були П'єр Камброн, майбутній генерал гвардії Наполеона та герой Ватерлоо, і П'єр Фуке (майбутній вітчим Віктора Гюго).

Молодий Бутен демонструє дуже добрі знання з математики. У 1791 році він разом з Жозефом Фуше приїжджає до Парижу, щоб підготуватися до вступу в школу військової інженерії в Мезьєрі.

10 серпня 1792 р. Бутен і Фуше взяли участь у захопленні Тюільєрі та різанині над швейцарцями. Вони були захоплені ідеалами свободи, рівності і братерства та присягають Республіці одночасно з її проголошенням.

Усі ці події не завадили Бутену наполегливо працювати. У серпні 1793 року він засвоїв курс математики, трактати про механіку та динаміку. Крім того, він гарно та акуратно малює. Тому 17 вересня 1793 року його прийняли до Артилерійської школи (*Vernet, 1996: 19*).

Там він вчиться, складає іспити, хоча всередині школи існує певний безлад через політичне протистояння різних викладачів та думок.

В Артилерійській школі Бутен провів 12 місяців. Однак через те, що влітку 1794 року його батько, міський голова своєї комуни та його брат були вбиті роялістами, Бутен не міг більше залишатися у школі, і щоб помститися роялістам, пішов до збройних сил у чині інженера-підпоручика.

Бутен опинився у складі інженерного батальйону Мозельської, а потім Самбро-Мааської армій та у компанії молодих натхненних військових, серед яких були Клебер, Ней, Дюем та багато інших. 18 жовтня 1794 р. він був поранений в ліве коліно австрійською кулею і відправлений у лазарет.

21 березня 1795 р. був призначений капітаном у містечко Ле-Кенуа на південному кордоні Франції, де служитиме до кінця 1797 року. Тим часом брат Бутена, матрос, помер на службі в Америці, ще один брат також загинув, а його мати померла від горя (*Vernet, 1996: 20*).

1798 рік був часом нескінченних війн Директорії, молода Республіка воювала від Голландії до Тарантської затоки. Бутен побував у багатьох зіткненнях на декількох фронтах. Влітку 1799 р. Франція ледь unikнула катастрофи. Бонапарт повернувся з Єгипту і змінив ситуацію. Артилерійські та інженерні війська піддаються суворому випробуванню: стежками, перевалами, річками, укріпленнями, треба бути скрізь і працювати невтомно, оборонятися і наступати. У лютому 1801 р. Люневільським миром завершується війна Франції з Австрією.

Брат і сестра Бутена пишуть міністру, щоб дізнатись, чи він ще живий. Але Бутен на своїй посаді і не бажає їхати додому. Він, схоже, зробив своїм девіз маршала Саксонії «Чоловік, який стає військовим, повинен розцінювати це як орден, в який він вступає. Він не повинен мати і не знати жодного місця проживання, окрім свого війська, і повинен залишати себе в честі в своїй роботі» (*Vernet, 1996: 21*).

Бутен, як справжній солдат, залишається на своїй посаді, далеко від оманливих насолод Парижа, далеко від своєї родини, для якої він є єдиною надією. Крім того, Італія, де він перебуває на початку XIX століття, є чудовою країною, де життя легке та добре. Бутен веде доволі приємне існування. Мюрат за рекомендацією Шасслу-Лоба призначає його тимчасовим командиром інженерії в Піццигеттоні.

Протягом всієї своєї кар'єри він служив одночасно як інженер-офіцер, сапер, дипломат та агент розвідки. Спогади та плани, складені Бутеном в Італії, знайшов граф Шасслу-Лоба в архівах свого предка (*Vernet, 1996: 24*).

В січні 1804 р. Бутена перевели до Батавії. Після вступу на посаду він їде у Париж. Столиця все ще тремтить стратою герцога Енгієнського, смертями Пішегрю та Кадудала. Він скористався можливістю відвідати свого колишнього професора Жозефа Фуше і попросив його про підвищення до посади командира. Але отримав лише обіцянку. Бутен працює в таборі Зейст, де проводиться підготовка до висадки в Англію. Однак висадка, як відомо, не відбулася і 31 серпня 1805 р. він вирушає на Рейн. Наполеон, як відомо, повернув свою армію проти австрійців та росіян. 15 жовтня 1805 року він опинився перед Ульмом та сприяв своєю працею капітуляції австрійської армії.

Бутену не довелося потрапити на битву при Аустерліці, бо він перебував з корпусом Мармона, який відповідав за охорону та захист правого флангу армії. У травні 1806 р. він був на шляху до Малої Азії з дипломатичним завданням. В Рагузі (Дубровник) його захопили російські військові та протримали в полоні два місяці, але під час обміну полоненими його звільняють і він негайно прямує у Стамбул, де на нього чекає генерал Себастьяні, французький посол в Оттоманській Порті (*Vernet, 1996: 22*).

Стан Османської імперії був небезпечний та серйозний. Росія прагне заволодіти протоками та отримати доступ до Середземномор'я. Ескалація протистояння почалась на рубежі 1805 та 1806 років, коли Османська імперія змусила своїх васалів господарів Молдавії та Валахії підтвердити свою васальну залежність та відмежуватися від Російської імперії. Поки стосунки з Наполеоном були неясними, Росія не збиралась починати війну та зосереджувати на кордонах велику кількість військ. Однак після того, як Наполеон опинився у Варшаві та його наміри щодо вторгнення в Росію почали більш чітко вимальовуватись, Олександр I ризикнув спробувати швидке рішення проблеми південних кордонів та розпочав нову російсько-турецьку війну 1806–1812 років.

1 січня 1807 р. Бутен та інші офіцери виїхали на розвідку, вони оглянули Ботна-Сарай, Новий Базар, Сете, а потім повернулися до Середземномор'я. Себастьяні, використовуючи результати розвідки Бутена, переконав султана захищатися проти

англійців і султан доручає йому зведення берегових укріплень та батарей навколо столиці. Бутен швидко складає плани укріплень та розташування батарей. За 5 днів Бутен встановив 200 гармат і 69 мінометів на вежах, на правому узбережжі 200 гармат і 12 мінометів, навпроти каналу 84 гармати і 15 мінометів, на азійському узбережжі 94 гармати і 14 мінометів. Дакворт спробував використати канонаду, але зазнав втрат і відплив. Султан віддячив Бутену нагородою орденом Золотого півмісяця.

Султан відправляє своїх яничарів до Дунаю і Бутен іде з ними в турецькому одязі. Однак османський табір більше схожий на базар, ніж на армію. Повстання яничарів закінчується вкрай невдало. На щастя для османів перемога Франції під Фрідландом та договір у Тільзіті призводять до укладення 21 серпня 1807 року перемир'я між Росією та Османською імперією.

В результаті у листопаді 1807 року Бутен повертається до Парижа. 28 грудня 1807 року Бутен був призначений начальником батальйону. Також він був відзначений орденом Почесного легіону 15 січня 1808 року. Від казни йому було виплачено значну суму, що дозволило йому відвідати свою сім'ю в Нанті. Повернувшись до Парижа, він хотів виїхати до Іспанії, але імператор, який був тоді в Байонні, мав на нього інші плани.

Серед переписки Наполеона (том XVII, № 13760) можна знайти лист надзвичайного значення.

«Байонна, 18 квітня 1808 року.

Месьє Декре,

Поміркуйте над експедицією в Алжир як з моря, так і з суходолу. Одна наша нога в Африці змусить Англію замислитись. Чи є на цьому узбережжі гавань, де ескадра була б захищена від вищої сили? Якими можуть бути порти, через які армія, яка щойно висадилася, могла б прямувати вглиб?

Вивчивши експедицію в Алжир, вивчіть Туніську експедицію. Пишіть конфіденційно Гантому, який перед поїздкою у Париж зможе взяти інформацію.

Я попрошу відповіді лише через місяць; але за цей час збирайте достовірні матеріали, в яких не буде ніяких «але», «якщо», «тому що». Надішліть одного з ваших досвідчених інженерів, який зможе поспілкуватися з очільником Танжера; але він повинен бути людиною тактовною та талановитою. Цей інженер мав би бути трохи військово-морським офіцером і трохи

наземним інженером. Йому доведеться гуляти всередині й зовні стін, і, повернувшись додому, він напише свої спостереження, в яких не повинно бути вигадок.

Ви можете порадитися з Сансоном, щоб знайти здібну людину, також ви повинні знайти інформацію в архівах.

Наполеон 1-й» (*CORRESPONDANCE, 1865: 24-25*).

Бутен був обраний для цієї місії Кларком, Декре і Сансоном (*Архенгольц, 1991: 298*). 8 травня в Тулоні від сів на борт брига «Акула», який відплив того ж вечора. Так Бутен став секретним агентом. Офіційно він їде в північну Африку, щоб відвідати свого «двоюрідного брата» месье Танвіля, французького консула в Алжирі. Звичайно, він переодягнений у цивільний одяг. Але море «кишить англійцями». 9 травня «Акулу» починає переслідувати англійський швидкий бриг «Чарівник». Бутен, «слон на борту» (саме так моряки називають цивільних осіб, які перебувають на кораблі) вміло наводить гармати та розбиває щогли англійця і навіть отримує легке поранення. «Чарівник» відстає та навіть не підозрює, що він щойно втратив найгірших ворогів своєї країни. «Акула» приходить в Туніс, де Бутен зустрівся з консулом Девузе (*Boutin, 1856: 641*).

24 травня бриг кидає якір в Алжирі, де Бутен і його «дорогий двоюрідний брат» Танвіль потрапляють один до одного в обійми. Місія Бутена була небезпечною, оскільки Османська імперія головувала в Алжирі лише номінально. На місті влада поділена між намісником деєм і старійшинами крупних племен та духівництвом. Вплив англійців та англійське золото додає невизначеності ситуації. Бутен починає з пошуку архівів консульства та робить нотатки. Потім він «гуляє» уздовж узбережжя. Поліція його помітила та написала французькому консулу: «Франків там не повинно бути». Перше попередження. Наступного дня Бутен висловлює бажання піти на риболовлю та пливе до мису Матіфу. «Форт – це приблизно регулярний восьмикутник, який має три амбразури і три бійниці на кожній стороні, за винятком сторони входу до форту, де є лише одна» (*Boutin, 1856: 644*). Бутен оглядає рів і невисокого оцінює його оборонне значення. «... Крім того, мис Матіфу занадто далеко від форту, щоб спуститися від нього. Найкраще було б, щоб на нього напали дві-три батареї, оскільки його кругла форма зробить послугу артилерії ...» (*Boutin, 1856: 645*). Також Бутен вимірює глибини моря.

Поліція погрожує вже сильніше: «Якщо ви почнете заново, консул буде похований живим» (останній супроводжував Бутена під час його «рибальської» поїздки) (*Boutin, 1856: 645*). Бутен не ризикує далі життям консула та продовжує розвідки на самоті. «Водяний форт невеликий, має лише чотири амбразури з боку моря. Новий форт Барбазон (Баб-Азон), перебудований старим деєм, має 36 амбразур. Цей останній форт, писав Бутен, повинен бути останнім, його не можна атакувати з моря, оскільки судна можуть постраждати, не роблячи нічого корисного». Він робить висновок, «щоб взяти Алжир суходолом, потрібно заволодіти фортом Імператора, який домінує над усіма іншими укріпленнями. Саме тут потрібно напасти» (*Boutin, 1856: 647*).

Він послідовно відвідує і вивчає усі оборонні сили: форти, сили англійців, набережні батареї, мис Пескад. Підраховує судна, перетинає рви, обходить старі вежі, сухі канали, цитадель, перетинає рівнину Мітіджа в пошуках місця висадки.

За його оцінками населення міста Алжир складає 3 000, а населення всього Алжиру – 73 000 (в 1830 році лише 30 000). Доходи від піратства стали низькими. Рабів менше, але ціна викупу зросла в п'ять разів. У Сіді-Феррух Бутен нарешті бачить саме те, задля чого приїхав – місце, яке ідеально підходить для висадки. Обґрунтування в його звіті логічні та непереможні: пологий схил, доступний берег, піщане дно. Він не може дійти до кінця мису, оскільки там міститься священна для мусульман могила, а охоронець могили категорично забороняє християнину підходити до неї. Однак того, що Бутен побачив, йому вистачає, оскільки у Сіді-Феррух немає ні укріплень, ні висот. Висаджене військо може зібратися там перш ніж зазнає будь-якої атаки. Бутен додає, що «всі попередні спроби висадки провалилися тому, що здійснювалися в гавані» (*Boutin, 1856: 648*).

Ввечері, повернувшись назад до консульства, Бутен оновлює записки в крихтлому зошиті та робить ретельні ескізи. Усі інші документи можуть зникнути, а зошит залишиться. Крім того, пам'ять у Бутена надзвичайно точна. Варто зауважити, що «дорогого двоюрідного брата» Танвіля мучить тривога, він боїться викриття та з нетерпінням чекає день та час відправлення Бутена.

17 липня бриг «Акула» відпливає до Ніцци. Неповдалі від Аяччо 26 липня бриг побачили англійці. Англійський фрегат був швидшим і краще озброєним, тому бриг був захоплений і Бутен

став в'язнем англійців. На щастя він встиг викинути у море всі свої документи, крім дорогоцінного зошита, який йому вдалося сховати. Англійський фрегат прибуває на Мальту 14 серпня. Бутен розгублений та розлючений, бо він знає, що його інформацію у Франції чекають до осені. Перш ніж дати чесне слово не втікати, Бутен втікає в мальтійські кущі та переховується в дикій природі. 31 серпня він викрадає цивільний одяг та замаскований іменем Ніколо, моряка з Рагузи, наймається на маленький човен «Колодязь», який відпливає з Мальти до Стамбулу.

2 жовтня, пройшовши через Делос та Смірну, він знову опинився перед Золотим Рогом у Стамбулі. Лише 4 листопада Бутен досягає Парижу та зустрічається з міністром Декре, якому пояснює: «Дорога, яку я обрав, була не найкоротшою, але вона була найбезпечнішою». Використовуючи записи у своєму маленькому зошиті, Бутен пише об'ємний та докладний звіт (*Vernet, 1996: 24*).

Звіт містить численні карти та ескізи, опис фортів, розташування батарей, стан сухопутних та морських сил, примітки про ресурси країни в продуктах харчування, деревині та воді, про метеорологію, хвороби. Він вивчає звичаї, дохід дея, ціну робочих днів та їжі, ваги, валюти. Крім того, в його звіті пропонується використовувати сили вторгнення в кількості 35 000/40 000 осіб, містяться рекомендації для майбутньої окупаційної армії. Він також описує маршрути, що відправляються з Алжиру в бік інших міст. Його звіт закінчується порадою керівникам майбутніх експедиційних сил: швидкість, енергійність, єдність командування (*Boutin, 1856: 640-657*).

Через двадцять один рік план нападу на Алжир здійснить генерал де Бурмон, і Франція довго буде виконувати свою колонію. А Бутен пробув у Алжирі лише 53 дні. У вівторок 21 лютого 1809 року його прийняв в Тюільрі імператор. Прийом був дуже сердечним і Наполеон доручив Бутену ще одну місію: надати інформацію про відносини між деєм і султаном Марокко та Англією. Через декілька днів Бутен представив результати своїх роздумів. Імператор високо їх оцінив, однак він був дуже стурбований справами в Іспанії та агресивним станом Австрії, яка відновила свою армію та отримала від Англії 100 мільйонів, а також обіцянку підтримки флоту.

10 квітня австрійський ерцгерцог Карл увійшов до Баварії і знов почалась війна. Битва при Асперн-Есслінгі була першою

серйозною невдачею Наполеона на полі бою, однак фактично він не був розбитий, а після битви обидві сторони повернулись на вихідні позиції.

Після невдачі при Асперн-Есслінгі Наполеон жадав реваншу і готувався до нової битви з особливою увагою. Отримавши підкріплення баварськими загонами, імператор почав підготовку до нової переправи через Дунай. Бутен приїжджає після Асперн-Есслінга та вивчає помилки минулої битви. Укріпивши острів Лобау, французькі сапери починають секретно встановлювати мости через Дунай. «Найкрасивіша робота, зроблена з часів римлян», – каже про них Наполеон. Ці мости дозволяють війську вийти з острова Лобау та забезпечують перемогу при Ваграмі. Оскільки роботи тривали певний час, Бутен під час рідкісних моментів відпочинку відвідав сусідній Відень і навіть пішов до опери, щоб почути «Чарівну флейту».

Під час битви при Ваграмі він був поранений у ліве стегно, однак поранення було неглибоким і він швидко одужав. На початку 1810 р. Бутен опинився в Угорщині, потім відвідав Остенде, Ньюпорт, Іпр. 15 липня 1810 р. наказ Наполеона відкликав його до Парижу.

Тим часом військовий міністр Кларк отримав лист від імператора:
«Сен-Клу, 30 червня 1810 року.

Начальник батальйону Бутен вже був направлений в Туніс та Алжир і повідомив про ситуацію в цих місцях. Я хочу, щоб ви цього разу надіслали його ще раз, або в Туніс, або в Олександрію. Зверніться до нього та з'ясуйте, під яким приводом він зможе здійснити свою поїздку. Потрібно щоб він зміг повідомити про справжнє становище Олександрії, Каїра, Дум'ята, Салаха, Ель-Аріха, Гази, Яффи, Сен-Жан д'Акра. Він міг би повернутися через Тріполі та Смірну та зібрати всю інформацію про ці міста. Генерал Бертран міг би передати йому записи про всі укріплені моменти часу нашої кампанії, щоб перевірити, у якому стані вони перебувають сьогодні. Він міг би оглянути всі військові сили, що охороняють країни, і нарешті, здійснити ґрунтовну військову та цивільну розвідку.

Наполеон 1-й» (*CORRESPONDANCE, 1866: 510*).

2 серпня 1810 р. Бутен був призначений полковником. 14 жовтня Кларк отримує другий лист від Наполеона, імператор явно незадоволений. «Я думав, що інженер Бутен виїхав до

Єгипту та Сирії. Деталі мене не стосуються. Їде він через Оранто чи Анкону, це неважливо. Він маскує свою місію так, як це вже робив. Нехай він це негайно робить, всю зиму та частину наступного літа він проведе в Єгипті та Сирії, щоб потім мати змогу розповісти про політичне та військове становище цих країн. Накажіть йому роздивитися Каїрську цитадель, Олександрію, Дум'ят, Сен-Жан-д'Акр, Алеппо, Дамаск, Олександретту.

Усуньте всі перешкоди і більше не говоріть про них.

Наполеон 1-й» (*CORRESPONDANCE, 1867: 259*).

З невідомих причин Бутен не покинув Францію до листопада 1810 р., тільки тоді від попрямував до Неаполя, потім в Афіни та на Корфу. Його офіційна місія – поїхати до Єгипту, щоб оголосити про народження сина Наполеона. За розвідувальною легендою він археолог, фахівець з єгиптології.

Наприкінці травня 1811 р. він висадився в Олександрії, а через кілька днів його прийняв Мухаммед-Алі Єгипетський. Бутен обіцяє від імені імператора військову допомогу та пшеницю. У той же час він налагодив контакт з колишніми французькими солдатами, які залишилися в Єгипті після евакуації Наполеона. Майже кожен готовий знову служити. Насправді Бутен аж ніяк не обманює англійського полковника Міссета, який також представляє з себе як нібито комерційного агента, хоча насправді є англійським таємним агентом.

Бутен заглиблюється у Верхній Єгипет для нібито проведення розкопок у Фівах та в Долині Царів. Він повинен виправдати свою легенду про археологію. Одночасно зі збиранням статуеток та папірусів, він робить записи про військові сили. Він перетинає Червоне море, їде до Аравії та повертається до Олександрії, де його запрошує на велику вечірку полковник Міссет. На цій вечірці він опиняється за столом поруч із чудовою витонченою, духовною, дивною та загадковою жінкою: її світлістю леді Естер Стенхоуп, дочкою лорда Чатема та племінницею Вільяма Пітта

Місія Бутена загадково триває. Є записи про платежі, здійснені французьким посольством у 1813 році, і листі від нього з Каїра від 14 грудня 1813 р., в якому він згадує про чуму в Сирії та Дамаску. Цей останній період життя Бутена досить загадковий. Є версія, що Бутен і леді Стенхоуп певний час жили під одним дахом, принаймні до квітня 1814 р. Бутен у будь-якому випадку перебуває в Алеппо в червні – серпні 1814 р.

В той час, коли Наполеон висаджується в бухті Гольф-Жюан та тривають «Сто днів», Бутен подорожує по Тавру та Анті-Тавру. Там він був вбитий, десь поблизу від Ель-Блатта, між Алеппо і Латтакією. Леді Стенхоуп намагалась провести розслідування та знайти винуватців. На її вимогу паша д'Акра відправив каральну експедицію, яка обшукала 52 селища, але тіло Бутена не було знайдено.

У 1817 р. Жозеф Бутен, пекар в Нанті, отримав листа від леді Естер Стенхоуп: «Я пам'ятаю його та нашу дружбу, яку я завжди відчувала до вашої нації, і моє захоплення людиною, яка мала всю чесноту та твердість римлянина, таланти та честь француза» (*Прусская, 2017: 110*).

Висновки. Через п'ятнадцять років після загибелі Бутена географ Шарль Піке за підтримки герцога Луї-Філіпа Орлеанського використав його звіт для складання історичного, статистичного та топографічного огляду стану Алжира, який став керівництвом для Африканської експедиційної армії при вторгненні 1830 року (*Picquet, 1830*).

Як відомо, 14 червня 1830 р. 37-тисячна французька армія генерала Л. А. Бурмона висадилася на Алжирському узбережжі в районі Сідді-Феруха. Експедиція в Алжир була спадщиною періоду революції та епохи Наполеона, адже за 15 років режиму Реставрації Бурбонів це була їх перша велика військова кампанія, і сучасники прямо проводили паралелі між нею і Єгипетським походом Бонапарта. Готуючись до вторгнення в Алжир, Бурмон читав листування Бонапарта з Директорією (*Nettement, 1856: 258*). Він бажав, щоб відплиття Африканської експедиції було призначено на 15 травня – день, коли війська і флот Наполеона вирушили до Єгипту. У зверненні до армії Бурмон нагадав про блискучу перемогу французів при Геліополісі над османськими військами.

Прагнучи відвернути населення від наростаючого внутрішнього кризи і завоювати популярність у підданих шляхом успішної військової кампанії, правляча династія вирішила застосувати наполеонівську тактику вплутатися в бій, а потім вже вирішити, що робити з підкореною територією.

В Алжирській кампанії, як і в Єгипетській експедиції, також брали участь художники Жан Шарль Ланглуа, Жан Антуан Гюден та Луї-Габріель Ізабе, «які прагнули, супроводжуючи армію, вивчити та зобразити малознайому країну» (*Nettement, 1856: 290-291*).

Використані посилання

Архенгольц Ф. (1991) *История морских разбойников Средиземного моря и Океана*. Москва, 365 с.

Прусская Е. А. (2017) *ТРИДЦАТЬ ЛЕТ СПУСТЯ: ОПЫТ ЕГИПЕТСКОГО ПОХОДА 1798-1801 ГГ. и ФРАНЦУЗСКОЕ ВТОРЖЕНИЕ в АЛЖИР 1830 Г. Французский ежегодник*. С. 94–112.

Boutin V. Y. (1856) Reconnaissance general de la ville, des forts et batteries d'Alger. *Nettement A. Histoire de la conquête d'Alger: écritesur des documents inédits et authentiques, suivie du tableau de la conquête de l'Algérie*. Paris, p. 640-657.

CORRESPONDANCE de NAPOLEON IER; PUBLIEE par ORDRE de l'EMPEREUR Napoleon III. (1865) XVII, 13760. Paris, p. 24-25.

CORRESPONDANCE de NAPOLEON IER; PUBLIEE par ORDRE de l'EMPEREUR Napoleon III. (1866) XX, 16601. Paris, p. 510.

CORRESPONDANCE de NAPOLEON IER; PUBLIEE par ORDRE de l'EMPEREUR Napoleon III. (1867) XXI, 17047. Paris, p. 259.

Nettement A. (1856) *Histoire de la conquête d'Alger: écritesur des documents inédits et authentiques, suivie du tableau de la conquête de l'Algérie*. Paris, 667 p.

Picquet C. (1830) *Aperçu historique statistique et topographique sur l'état d'Alger: à l'usage de l'armée expéditionnaire d'Afrique, avec cartes, plans, vues et costumes*. Paris, 256 p.

Vernet F. (1996) Colonel Vincent Yves Boutin (1772-1815). *l'Algérieniste*. 76, p. 18-24.

References

Archengolts F. (1991) *History of the sea robbers of the Mediterranean Sea and the Ocean*. Moscow, 365 p. (rus).

Prusskaya E. A. (2017) Thirty years later: the experience of the Egyptian campaign in 1798-1801. and the French invasion of Algeria in 1830. *French Yearbook*, c. 94-112. (rus).

Boutin V. Y. (1856) Reconnaissance general de la ville, des forts et batteries d'Alger. *Nettement A. Histoire de la conquête d'Alger: écritesur des documents inédits et authentiques, suivie du tableau de la conquête de l'Algérie*. Paris, p. 640-657. (fr).

CORRESPONDANCE de NAPOLEON IER; PUBLIEE par ORDRE de l'EMPEREUR Napoleon III. (1865) XVII, 13760. Paris, p. 24-25.

CORRESPONDANCE de NAPOLEON IER; PUBLIEE par ORDRE de l'EMPEREUR Napoleon III. (1866) XX, 16601. Paris, p. 510.

CORRESPONDANCE de NAPOLEON IER; PUBLIEE par ORDRE de l'EMPEREUR Napoleon III. (1867) XXI, 17047. Paris, p. 259.

Nettement A. (1856) *Histoire de la conquête d'Alger: écritesur des documents inédits et authentiques, suivie du tableau de la conquête de l'Algérie*. Paris, 667 p. (fr).

Picquet C. (1830) *Aperçu historique statistique et topographique sur l'état d'Alger: à l'usage de l'armée expéditionnaire d'Afrique, avec cartes, plans, vues et costumes*. Paris, 256 p. (fr).

Vernet F. (1996) Colonel Vincent Yves Boutin (1772-1815). *l'Algérieniste*. 76, p. 18-24. (fr).

Prysiazhniuk O. M.
MILITARY OFFICER, ENGINEER, PROSPECTOR VINCENT YVES BUTEN: MILESTONES IN THE SERVICE OF COLONEL OF NAPOLEONIC TIMES

The research focuses on the analysis of the main milestones in the life and work of Colonel Vincent Yves Buten – a military engineer, participant of almost all military campaigns of the Napoleonic era. Within the study, the focus is placed on the socio-political and diplomatic preconditions and prehistory of Buten's secret mission on the territory of Algeria. The course and core events of the trip as well as the circumstances of the creation of his detailed report «General Intelligence of the city, forts, and batteries of Algeria» are analysed. According to the Buten report «General Intelligence of the City, Forts, and Batteries of Algeria», the population of Algiers was 3,000, while the population of Algeria – 73,000. The thorough and detailed report contains numerous maps and sketches, descriptions of forts, location of batteries, ground and naval forces, notes on the country's resources of food, wood, water, meteorology, and an overview of diseases.

Description of customs, income of Algerian governors, daily work disbursement, food, weights, and currency were studied. Besides, the report proposes to use the invading forces of 35,000 / 40,000 people, contains recommendations for the future occupation army. It also describes routes from Algeria to other cities. The report ends with advice to the leaders of the future expeditionary forces regarding speed, energy, unity of command.

When planning the campaign in Algeria, report by Vincent Yves Buten was used as the main source of information for the reconnaissance of French troops during the invasion. Fifteen years past Buten's death, geographer Charles Pique, with the support of the Duke Louis-Philippe of Orleans, used Buten's report to compile a historical, statistical, and topographical outlook of Algeria, which became the guide for the African Expeditionary Army in the 1830 invasion. On June 14, 1830, French army under the lead of General L. A. Burmon's which consisted of 37,000 people, landed on the Algerian coast near Sidi Feruh. The expedition to Algeria was a legacy of the Revolution and the Napoleonic era, as it was the first major military campaign in 15 years of the Bourbon Restoration regime, from which contemporaries drew direct parallels between it and Bonaparte's Egyptian campaign. In preparation for the invasion of Algeria, Bourmon read Bonaparte's correspondence with the Directory. He wanted the departure of the African expedition to be scheduled for May 15, the day Napoleon's troops and navy left for Egypt. In his address to the army, Bourmon recalled the brilliant victory of the French at Heliopolis over the Ottoman troops.

Keywords: Napoleonic era, a military expedition, engineering troops, plan of Algeria, colonial expansion.